

Jožica Avbelj

Petra Pogorevc

MOSTOVI, ZIDOVI, GROBOVI

Tri iztočnice za branje *Kresnic*

1.

»Nič od vsega, kar človek v življenjskem nagonu postavlja in gradi, ni v mojih očeh boljše in vrednejše od mostov,« je v kratkem eseju z naslovom *Mostovi* leta 1932 zapisal Ivo Andrić, edini nobelovec z območja kasnejše, zdaj pa že dolgo nekdanje Jugoslavije. »Pomembnejši so kot hiše, svetejši kot božji hrami, ker so bolj splošno uporabni. Last vsakogar, do vsakogar so enaki, koristni, vedno postavljeni smiselno, na kraju, kjer se križa največ človeških potreb, trajnejši so kot druge gradnje in ne služijo ničemur, kar je skrito in zlo.«¹

Mostovi so v nasprotju z ostalimi gradnjami čvrsto povezani s človekovim potovanjem in preseljevanjem. V prostoru in času ne stojijo sami zase, temveč spajajo bregove, ki bi sicer ostali ločeni. So simbol obvladovanja narave in premagovanja prepek, pa tudi zblizevanja, sodelovanja in strpnosti med ljudmi. Odkar potujemo z letali, jih lahko, tako kot ceste ali železnice, preprosto preletimo. Tako kot to nameravajo storiti junaki *Kresnic*, imetniki potnih listov in letalskih vozovnic, ki jim obljublajo hitro, varno in udobno potovanje od letališča do izbranih destinacij. Ko vmes ne bi posegel zastoj, ki ga povzroči vreme in z njim povezane klimatske spremembe,

¹ Navedeno v prevodu Jožeta Stabeja. V: Andrić, Ivo: *Poti, obrazi, pokrajine*. Ljubljana: DZS, 1966.

ne pa denimo teroristični skrajneži, zaradi katerih so v veljavi poostrena varnostna pravila, jih v bistvu sploh ne bi spoznali, pa tudi med njimi se ne bi zgodilo nič takega, kar bi bilo vredno naše pozornosti. Šele zastoji, ki jih prikuje na zemljo, povzročijo to, da drug drugega srečajo in med seboj bolj ali manj spretno vzpostavijo stik.

Omenjeni esej, ki ga je Ivo Andrić napisal že veliko prej, preden je leta 1945 ustvaril roman *Most na Drini* in zanj leta 1961 prejel Nobelovo nagrado za književnost, je letos spomladi tlakoval proces nastajanja uprizoritve igre *Kresnice* Tene Štivičić. Na prvo bralno vajo ga je prinesla režiserka Nina Rajić Kranjac. Nato je potoval okrog velike mize, za katero smo sedeli člani in članice ustvarjalne ekipe. Vsak je prebral nekaj vrstic in ga podal naprej. In z vsakim novim branjem so prebrane vrstice dobile novo barvo in zven in tudi vedno jasnejši smisel.

2.

»Tvoja rit, oprosti, pa res ni nič tragičnega,« se glasi stavek, ki ga izreče Vojak v *Razdejanih* Sarah Kane iz leta 1995. Poglavitna posebnost drame, zaradi katere so avtorico do onemoglosti napadali v medijih, je bila v tem, da je na krut in streznjevalen način sopostavila banalen interier hotelske sobe v Leedsu in prizorišče uničujoče vojne z drugega konca sveta. V sobi se dobita Cate in Ian, ki zlorabi naivnost dekleta in ga posili, nato pa vanjo vdre Vojak in useka granata; soba se poveže z mestom zunaj in postane prizorišče totalne vojne. Kritiki so avtorici zamerili, da si jih je upala z metom bombe prikrajšati za zavetje znane forme ter vzpostaviti most med svetovoma, ki sta se jim zdela brez vsakršne povezave. Toda ali sta ta dva svetova res ločena?

Pomemben mejnik med študijem uprizoritve je bilo za nas spoznanje, kako zelo so se razmere v svetu zaostriale od leta 2007, ko je Tena Štivičić napisala *Kresnice* po naročilu zagrebškega gledališča ZKM, kjer jih je prvi režiral Janusz Kica. V luči množičnih migracij ljudi, ki bežijo pred vojnam ali posledicami klimatskih sprememb ali preprosto pred človeka nedostojnim življenjem, da bi na pragu obljubljenе Evrope naleteli na vse hladnejši sprejem in vse višje zidove, v kolikor niso že prej na poti tragično umrli; v luči naraščajoče nestrpnosti in vztrajnega vzpona fašizma, ki tudi v naši bližnji okolici vse glasneje poziva k sovraštvu, izključevanju in obračunavanju, se je nam pokazalo, da je *Kresnice* potrebno prebrati v današnjem kontekstu. Prelahko bi bilo pogledati stran.

Ko je Sarah Kane pisala *Razdejane*, je divjala vojna v Bosni. Prvi del igre je bil že končan, ko je na televiziji zagledala obraz objokane starejše ženske, ki je med obleganjem Srebrenice apelirala na mednarodno javnost, naj »vendar kdo pomaga, naj kdo kaj naredi«. Tisti trenutek je bil za igro usoden. Prepričana, da je povezava med osamljenim posilstvom v Leedsu in množičnimi posilstvi v Bosni legitimna, je napisala še drugi del ter povezavo v nekem intervjuju utemeljila takole: »Eno je seme, drugo drevo, ki rase iz njega. Menim, da je semena uničujoče vojne vedno mogoče najti v družbi, kjer vlada mir, da je zid med tako imenovano civilizacijo in tistim, kar se dogaja v Srednji Evropi, zelo, zelo krhek ter da se lahko vsak trenutek poruši.«

3.

Ob koncu poletja, ko so igralke in igralci že vadili v prostoru, smo med predmeti, ki jih je za potrebe vaj pripravili naš rekviziter, odkrili knjigo, s katere se je spokojno smehljaj obraz indijskega politika in aktivista Mahatme Gandhija. Pravzaprav nas je nekega dne čakala na mizi ob robu vadbenega prostora. Pobljže smo si jo ogledali in ugotovili, da njena zunanja podoba nima nobene zveze z notranjostjo, temveč je bila nanjo nalepljena naknadno.

Polistali smo po zagonetnem rekvizitu in v njem takoj na prvi strani odkrili tale uvodni moto: »Pod zemljo je svet, ki je prav tak kot nad zemljo. Tam so polja in gozdovi, morja in puščave, mesta in vasi. Na poljih in v puščavah pihajo silni vetrovi, po morjih plujejo velike ladje, v gostih gozdovih zveri zbudajo večni strah, ob tem pa grmi in grmi ... Samo nečesa ni tam. Ni visokega neba, s katerega bi morale sevati ognjene strele, od koder bi morale sijati sonce.«

Gre za odlomek iz igre *Dibuk* beloruskega avtorja S. Anskega iz leta 1914. Na osnovi tradicionalne judovske zgodbe, ki jo je odkril v Ukrajini, je napisal igro o mladi ženski, katere ljubimec je umrl, ker so jo poročili z drugim, po smrti pa vstal iz groba in se kot maščevalni duh »dibuk« naselil v njenem telesu. Za moto romana *Sen o ljubezni in smrti* si jo je leta 2016 izbral srbski pisatelj Filip David, čigar knjiga je našla pot med naše rekvizite ter med njimi tudi ostala.

Rekviziterja nazadnje nismo vprašali, kdaj in zakaj je na njene platnice nalepil smehljaj Mahatme Gandhija. Se nam je pa zdelo pomenljivo, da smo v notranjosti knjige, ki je najprej zbudila naše zanimanje s svojo zunanjo podobo, kasneje odkrili nekaj, česar tam sploh nismo pričakovali, a se nam je kljub temu razkrilo kot povezano z nami in predstavo, ki smo jo ustvarjali. Nekako tako kot potniki *Kresnic*, ki se odpravijo na oddaljene konce sveta z letali, da bi nazadnje popolnoma nepričakovano ostali na zemlji in gradili mostove do soljudi.

